

BRASIL IEN A

Mennesker og guder i Brasilien

*Indsamlet af Inger Sjørlev i 1987.
Etableret i 1990 af Jens Seeberg
Revideret i 2009 af Astrid Kieffer-Døssing*

Seneste opdatering: 13. juli 2020

Hent den nyeste version af denne samlingstekst og genstandsliste på
unescosamlingerne.dk

Introduktionsark	2
Lærervejledning	3
Konkret brug af samlingen	4
Bredt om Brasilien	6
Indianere	11
Hverdagsliv	13
Afro-brasilianske religioner	18
Os orixas – liste over guderne.....	24

Introduktionsark

Brasilien A "Mennesker og guder i Brasilien" består af etnografiske genstande, billedmaterialer, musik, bøger, blade og plakater som er tilrettelagt i 3 kasser. Dertil kommer nærværende samlingstekst, der giver et indblik i den sociokulturelle baggrund for samlingen. I lånermappen findes et USB stick med billedserien: Afrobrasilianske religioner - guder og mennesker, som ledsages af et teksthæfte.

Genstandene er fordelt på følgende emnegrupper:

Indianske ting

Hverdagsliv

Afro-brasiliansk religion

I **Brasilien B samlingen** kan man finde komplementerende emnegrupper: Musikinstrumenter, karneval og Capoeira – den brasilianske kampdans.

Genstandene er indsamlet af Inger Sjørsløv under et 6 måneders feltarbejde i Bahia og Sao Paulo i foråret 1987. Under revideringen i 2009 har Astrid Sjørsløv nyindsamlet genstande. Copyright UNESCO-samlingerne, Inger Sjørsløv og Astrid Kieffer-Døssing.

Tak til brasilianske venner for udlån af farvefotos og til Luiz Claudio Dias do Nascimento for praktisk hjælp.

Om samlingen:

Oprindeligt var der én stor Brasilien samling, men i forbindelse med revideringen i 2009 opdelte vi samlingen i hhv. Brasilien A og B. Astrid Sjørsløv indsamlede supplerende genstande i Brasilien i efteråret 2008. Det skriftlige materiale til samlingerne er revideret i 2009 af Astrid Kieffer-Døssing, der fungerede som hovedkræften i revideringsprocessen.

Lærervejledning

Brasilien samlingen adskiller sig på visse måder fra de øvrige samlinger i UNESCO-samlingerne. De fleste af samlingerne er fra et bestemt område og ofte indsamlet i forbindelse med et langvarigt feltarbejde. Tingene er indsamlet i ét geografisk område og belyser et særligt emne.

De praktiske omstændigheder har haft indflydelse på den måde, denne samling er blevet sammensat på. Inger opholdt sig ikke igennem lang tid i én bestemt landsby, således som flere andre indsamlere har gjort det, men boede enten i en storby eller rejste omkring.

Brasilien kasserne indeholder både nye og brugte ting, samt genstande, der både bruges af den lokale befolkning og af turister. Genstandene er indkøbt forskellige steder i landet, og de belyser forskellige emner: musik, afro-brasiliansk religion, karneval, indianske genstande og en diverse gruppe bestående af både hverdagsting, folkekunst og turistprægede genstande. Tanken hermed er, at man gennem disse emner, skulle kunne få et billede af det særlige ved brasiliansk folkekultur. De ledsagende temaark uddyber emnerne, og igennem billedmaterialet, musikken og forslagene til film skulle man kunne få et bredt indtryk af den uhyre sammensatte sociale og kulturelle virkelighed, der er baggrund for emnerne.

Der er med fuldt overlæg inddraget turistgenstande i samlingen. Samlingen blev oprindeligt til i en tid, hvor den globale landsby og verden for alvor begyndte at stikke hovedet frem. Turisme var ikke længere noget, der var forbeholdt nogle få, og derfor var overvejelser omkring turisme og dens mange aspekter et populært emne. I dag er turisme og rejser til stort alle afkroge af verden langt mere normalt, og turisme i sig selv er ikke længere et nær så debatteret emne. Når turisttingene stadig finder plads i samlingen i dag, er det fordi, de ikke desto mindre er en god "åbner" til at snakke om Brasilien.

Det er igennem turisme og igennem de ting, turisten bringer med hjem, at mange børn og unge får deres første bekendtskab med andre kulturer. Desuden afslører turistting stereotyper. De kan fortælle, hvordan dem, der fremstiller tingene, mener, at vi opfatter deres kultur, og hvad vi værdsætter i den.

At sætte turistting op overfor ting, der er fremstillede til brug i den lokale kultur bør kunne give anledning til at diskutere vores forestillinger om det eksotiske, og forskellene mellem, hvordan folk ser sig selv, og hvordan de tror, vi ser dem. F.eks. kan tørrede piranha-fisk købes i flere store lufthavne i Brasilien. Piranha-fisk og små samlinger af de ædelsten, man finder i landet, er en del af turistbilledet af Brasilien. De sælges både i lufthavne og souvenirbutikker i den berømte bydel Copacabana - hvorfra tingene her stammer - og de giver sammen med hængekøjer, karneval og indianerfjer lidt af det billede, Brasilien sælger sig selv på.

Karnevalstingene i B-samlingen er af den slags, folk selv bruger. De er købt i en butik i Rio, hvor de lokale står i kø op til karnevallet for at indkøbe grej, kostumer, masker o. lign.

Samlingen er - inden for de ressourcer, der var til rådighed - sammensat med tanke på, hvad der i særlig grad er bærende for det, der karakteriserer landet Brasilien. Samlingen kan have et vist tilfældighedspræg og måske virke lidt forvirrende i første

omgang, hvis man er vant til at arbejde med en landsbysamling eller en konkret emnesamling. Men forhåbentlig vil nysgerrigheden overvinde forvirringen. Diskussioner om, hvad der er smukt og grimt, hvad det betyder, at en ting er ægte, autentisk, eller repræsentativ for et land eller en kultur, er utvivlsomt for abstrakte i de fleste pædagogiske sammenhænge. Alligevel er det vores håb, at samlingen også nu og da vil give anledning til at stille den slags spørgsmål.

Denne blandede samling af "kitsch", religiøse ting, indianske ting, turistting, funktionelle ting og enkeltting med megen symbolik skulle gerne - om end i al beskedenhed - udgøre en mikroudgave af den kulturblanding og blanding af traditionel og moderne, den brasilianske folkekultur er.

De genstande, der følger, kan på ingen måde dække hele den brasilianske mangfoldighed. Det har da heller ikke været sigtet med dem. De emner, der dækkes af genstandene, er valgt ud fra et ønske om at vise lidt af det, der er kernen i den folkelige kultur - såvel hverdagskulturen som musikken og festerne, karnevalet og især den afro-brasilianske religion.

Genstandene er inddelt i fire emner, der hver har sit eget ark med supplerende oplysninger om emnet. Det er muligt at læse arkene til alle emner for at få mere inspiration, men arkene kan også bruges til at fordybe sig i et enkelt emne. Hvert emneark indeholder ekstra information, temaer, links, medier og forslag til aktiviteter. Arkene er tænkt som appetitvækkere og mulige indgangsvinkler til emnet og er grundlag at arbejde ud fra. Temaerne er problemstillinger, man kan snakke om ud fra genstandene, og er det mest antropologiske i samlingen. Arkene indeholder også forslag til film og musik, der passer til hvert emne. Der er ikke kommet med forslag til litteratur, idet vi foreslår, man selv søger supplerende materiale, alt efter hvilke emner man ønsker at uddybe eller forhører sig på sit lokale bibliotek. Her vil der også være mulighed for at undersøge for film og musik, der er et væld af begge dele på hjemmesiden www.bibliotek.dk. Hjemmesiden www.filmstriben.dk udbyder desuden et par film om Brasilien. Eksempelvis dokumentaren fra 2007 "Brasilianske billeder", der gennem forskellige personer – en præst, hjemløse, unge og gamle – fortæller om landet Brasilien som en kulturel og social smeltedigel. Dokumentaren tegner et portræt af befolkningens håb og af den religiøse tro, der ligger som et betydeligt lag under den politiske virkelighed.

Er man interesseret i at se eksempler på candomblé, capoeira, karneval eller lignende, findes der desuden et utal af videoer på YouTube. Det er dog her vigtigt at være opmærksom på de enkelte videoers ophav og kildeværdi.

Konkret brug af samlingen

De tre emner i samlingen er:

- Indianere
- Hverdag
- Afro-brasiliansk religion

I Brasilien B er emnerne: Musik, karneval og capoeira

De kan behandles samlet eller hver for sig.

Man kan benytte samlingen til at give en generel indføring i Brasilien, med særligt henblik på folkekulturen. Her er det tanken, at især emnet om hverdag er centralt,

men de andre emner kan dog også inddrages og være med til at skabe et billede af Brasilien, dets befolkning og historie fra den oprindelige indianske befolkning til moderne storbykultur. Ydermere er det denne samplings formål at belyse den kulturblanding, der er sket gennem slaveriet, og som i dag viser sig i hverdagen, afro-brasilianske religion og i samlingen Brasilien B musik og karneval; og den sociale ulighed, der er blevet en følge af den historiske udvikling, og som kommer til udtryk i de **hverdagsting**, den fattige del af befolkningen omgiver sig med.

Samlingen af **indianerting** er en afdeling for sig. Den er taget med både for at minde om, at indianerne var landets oprindelige befolkning, og for at vise, at indianerne, selv om de har et fælles kulturelt grundlag, er inddelt i grupper, der adskiller sig fra hinanden bl.a. i de ting, de fremstiller.

Man kan vælge at koncentrere sig om emnet **afro-brasiliansk religion**, og lade dette emne være centrum i brugen af kasserne med de øvrige emner og billedmaterialet som supplerende oplysninger om folkekulturen. Den afro-brasilianske religion kan give anledning til en diskussion om tro og magi og om fællestræk og forskelle i religiøse opfattelser rundt om i verden.

De ting, der fortæller om de afro-brasilianske religioner candomblé og umbanda, er indkøbt i de butikker, hvor deltagerne selv køber ind, og de er magen til de ting, der bruges i de religiøse ritualer. Det ville være umuligt at købe ting, der allerede har været brugt, for de betragtes som hellige. Det er tingene i disse kasser ikke, men derfor skal man alligevel passe godt på dem.

De afro-brasilianske genstande fylder meget i samlingen og indeholder i sig selv aspekter fra alle de øvrige emner og vil derfor kunne fungere som en form for paraplyemne over resten af samlingen.

Brasilien B er tænkt som et emnemæssigt supplement til Brasilien A. Brasilien A giver god baggrundsviden, hverdagsfokus og tematiserer religionen særskilt. Med udgangspunkt i **Brasilien B** vil man også kunne lægge **fokus på musikken og festerne – specielt karnevallet** Man kan tage udgangspunkt i den forestilling, mange har om Brasilien, som et land med livsglade, sambadansende folk og se på hvilken sandhed, der ligger heri, suppleret med kritiske betragtninger over sådanne gængse forestillinger ud fra de øvrige moduler: indianertingene, som er et symbol for undertrykkelsen af den oprindelige befolkning, men også deres kamp for rettigheder, og hverdagstingene, som udtryk for den fattigdom, et flertal af befolkningen lever i.

Bredt om Brasilien

Brasilien er det største land i Sydamerika og det ottende største i verden. Det dækker et område på 8,5 millioner km², og befolkningen er på ca. 187 millioner. Politisk er det inddelt i 22 delstater. Både naturen og befolkningen er uhyre varieret. Der er ganske vist ingen høje bjerge som i andre dele af Sydamerika, og næsten hele landet har tropisk klima. Kun de sydlige delstater har subtropisk klima. Men variationerne er alligevel så store, at man kan have 40C i Amazonas, og samtidig kan der falde sne i de sydlige delstater. I den nordøstlige del - Nordeste - er der store områder med gold, ørkenagtig jord. Andre steder - især i den sydlige del - er der frugtbar landbrugsjord. Amazonområdet udgør over halvdelen af landets samlede areal. Den vandrige Amazonflod og dens mange bifloder sætter deres præg på hele dette område, og det er også her, man finder de store regnskovsområder.

Amazonas er tyndt befolket. Det er her mange af landets oprindelige beboere – indianerne - lever. I de senere år er der også kommet mange nybyggere til i håb om at finde dyrkbar jord. Også store internationale firmaer har sat deres præg på Amazonas med minedrift, skovfældning og andre virksomheder, som truer regnskoven og områdets økologi. I Nordeste bor en tredjedel af landets befolkning, og det er her, man finder den største fattigdom. Her er megen uudnyttet jord, og på grund af klimaet er jorden vanskelig at dyrke. Tørkeperioder er en konstant trussel, og store befolkningsgrupper er flyttet herfra til de store byer i syd. De største byer er São Paulo med ca. 18 millioner indbyggere og Rio de Janeiro med ca. 10 millioner indbyggere. Siden 1961 har hovedstaden været den nye by Brasilia, som ligger i delstaten Goiás inde i landet. Brasília har i dag ca. 3,5 millioner indbyggere.

Folket

Brasilianerne er et blandet folk. Mange forskellige etniske grupper har gennem tidens løb bidraget til kulturblandingen. Igennem landets historie er der sket en stærk sammenblanding af den oprindelige indianske befolkning, afrikanere, der blev ført til landet som slaver, og de europæiske kolonisatorer. Derfor finder man i dag folk af alle afstamninger i Brasilien. Da portugiserne kom til landet i år 1500, var der, så vidt man skønner, omkring fem millioner af den oprindelige befolkning, som europæerne kaldte indianere, men som i virkeligheden bestod af mange forskellige etniske grupper med forskellige sprog. En stor del af denne befolkning blev dræbt og udryddet af sygdomme, og i dag er der kun ca. 460.000 indianere tilbage. Allerede fra begyndelsen af 1500-tallet begyndte man at indføre slaver som arbejdskraft i sukkerrørsplantagerne, og senere til arbejde i minerne i delstaten Minas Gerais. Der kom i alt tre millioner afrikanere til landet. Den sorte befolkning finder man i dag mest i delstaten Bahia, men overalt i landet finder man folk, der er blandinger af hvide, sorte og indianere.

I de sydlige delstater har den europæiske og asiatiske indvandring fra slutningen af forrige århundrede sat sit tydelige præg på befolkningen. I syd er der byer, der til forveksling ligner sydtyske købstæder, og i São Paulo er der en japansk bydel med en million indbyggere.

Fattige og rige

Ikke bare geografisk og befolkningsmæssigt - men også socialt - er Brasilien et uhyre sammensat land. Her er supermoderne storbyer: et af verdens største og mest moderne Tv-selskaber, et veludbygget kommunikationsnet, veje ud til de mest afsidesliggende egne, her er en omfattende flytrafik, et velfungerende telefonnet, og en befolkning, der flytter meget rundt i landet. Her er stor rigdom og meget fattigdom. Hvad naturlige ressourcer angår, er Brasilien rigere end de fleste andre lande i verden. Her findes enorme vandkraftværker, store mineralforekomster og rige landbrugsområder. Her er også megen industri; bl.a. produceres der millioner af biler, også til eksport, fra de store bilfabrikker i São Paulo. Men det er ikke hele befolkningen, der får del i rigdommene. En stor del af den gode landbrugsjord ejes af nogle få velhavende familier, og meget af den jord, der kunne udnyttes, bliver slet ikke dyrket. Samtidig er der mange tusinde bondefamilier, der ingen jord har. Millioner af mennesker lever på en minimumsløn, der langt fra dækker familiernes udgifter. Mange har slet ikke arbejde, og der er ingen ordentlig socialforsorg. Brasilien har udviklet sig med utrolig hast. På hundrede år er befolkningen vokset fra 10 millioner til de nuværende omkring 187 millioner.

På nogle områder er landet i dag lige så moderne som Danmark. I de store byer er der ikke den vare, man ikke kan købe. På andre områder er det et udviklingsland, lige så fattigt som de fattigste lande i Afrika. Ikke alle har mad nok, en stor del af befolkningen er underernæret eller fejlernæret, omkring en fjerdedel af befolkningen kan ikke læse og skrive, og fordelingen af materielle goder er meget ulige.

Der er mange grunde til, at det er blevet sådan. Brasilien blev grundlagt på den fundamentale ulighed mellem koloniserere og koloniserede. Den kommer stadig til udtryk, eksempelvis i indianernes kamp for deres rettigheder til de områder, de har levet på i århundreder, og som andre nu ser en interesse i at udnytte.

Historien

Da portugiserne begyndte deres kolonisering, kom der også missionærer til landet. Jesuiterordenen kom til at spille en stor rolle for landets udvikling i de første århundreder, men også andre katolske munkeordener og protestanter kom dertil, og alle kæmpede de om at omvende den indfødte befolkning til den kristne tro. Det lykkedes ikke særlig godt. Eller rettere, det så måske ud til at lykkes, men bag indianernes tilsyneladende begejstring for korset og præsternes lære, levede deres egen tro og deres egne forestillinger om verden videre. Desuden havde mange af de indianske grupper i Brasilien levet nomadisk og havde derfor et godt kendskab til landets geografi. Dette medførte at mange af de indianske grupper flygtede ind i landet og skovene i takt med udvidelsen af de europæiskstyrede områder. Mange af indianerne bukkede også under for de sygdomme, europæerne bragte med sig og som indianerne ikke var modstandsdygtige overfor. Alt i alt medførte det, at europæerne begyndte at se sig om efter anden arbejdskraft end indianerne til at arbejde på de store plantager. Dette blev begyndelsen til den store udskibning af afrikanere, der blev sejlet over Atlanten og endte deres dage som slaver i

Brasilien. Ligesom med indianerne forsøgte portugiserne at omvende slaverne til katolicismen.

De afrikanere - ca. 3 millioner - fra forskellige stammer, der blev bragt til landet, som slaver mellem begyndelsen af 1500-tallet og midten af 1800-tallet, blev tvangsdøbt, og man sørgede så vidt muligt for, at folk fra samme stamme og med samme sprog blev spredt på plantager forskellige steder i landet. På den måde håbede man at forhindre dem i at slutte sig sammen og gøre oprør. Det gjorde de nu alligevel. Der var igennem 1800-tallet adskillige slaveoptøjer, og også tidligere var det lykkedes nogle slaver at flygte fra deres undertrykkere og slutte sig sammen i fristeder, som kaldtes "quilombos". Oftest var det fjerntliggende egne, der lå godt beskyttet af uvejsomt terræn. Den mest berømte quilombo er fra 1600-tallet, og den hed Palmares. Den lå i Bahia og holdt stand mod forsøgene på at undertvinge den i mange år. Det er vigtigt at huske på, at der i så godt som hele slaveperioden var sorte, der ikke levede som slaver. I 1700-tallet lykkedes det nogle at købe sig fri med guld, som de fandt i de miner, de arbejdede i, og allerede i begyndelsen af 1800-tallet, begyndte man at frigive slaver, selv om slaveriet først blev officielt afskaffet i 1888. Dette er nogle af grundene til, at afrikanerne i nogen grad bevarede deres egen religion, og at det lykkedes dem at genoplive den, selv om de blev tvunget til at bekende sig til den katolske tro.

Slaveriet var en af de mest umenneskelige institutioner i menneskehedens historie. Selv om det nu er over hundrede år siden, det blev afskaffet i Brasilien, er der mange blandt den sorte befolkning, der mener, at der endnu er langt til egentlig ligestilling mellem sorte og hvide. Så længe der er en sammenhæng mellem at være sort og fattig, og mellem at være hvid og rig, så længe en stor del af den farvede befolkning hører til blandt de fattige, analfabeterne, de arbejdsløse, bor i favelaerne og er dem med de dårligste boliger og de laveste lønninger, mærkes slaveriets efterdønninger stadig.

Den voldsomme økonomiske vækst i dette århundrede er kun delvis kommet selve landet til gode. Mange store firmaer er ejet af udenlandske eller multinationale selskaber, og en betragtelig del af landets rigdomme er endt hos amerikanske og vesteuropæiske firmaer eller i bankernes pengebokse. Brasilien tegner sig for en af verdens største gældsposter til udlandet.

Politik

Brasilien har i dag en demokratisk styreform med en folkevalgt præsident. Også på dette område har landet gennemgået en rivende udvikling. Inden for de seneste to hundrede år har landet været koloni, kejserdømme, republik og militærdiktatur. Portugiserne styrede landet fra de kom dertil i år 1500 og indtil 1822, hvor landet endelig blev uafhængigt fra Portugal. Herefter udråbtes Pedro den Første fra det portugisiske kongehus til kejser. Frem til 1889 regerede den populære kejser Pedro den Anden, og herefter blev landet en republik med en valgt præsident. I 1964 overtog militæret styret, og landet var under diktatur frem til 1985, hvor en rådsforsamling valgte en civil præsident. Først i 1990 indsattes den første folkevalgte præsident efter diktaturet.

Den 3. oktober 2002 blev Brasiliens nuværende præsident, Luíz Inacio "Lula" da Silva valgt første gang. *Lula* betyder blæksprutte og er det kælenavn, der bruges om

præsidenten i daglig tale. Lula har figureret i brasiliansk politik siden begyndelsen af 90'erne. Han stiller op for det brasilianske arbejderparti PT (*partido trabalhadores*). For mange brasilianere er Lulas historie en, de kan identificere sig med og som giver dem håb om, at deres levevilkår kan forandre sig. Lula kommer fra det fattige nordøst, staten Pernambuco, hvor han voksede op i en fattig familie og først sent lærte at læse. På et tidspunkt kom Lula til São Paulo, hvor han fik arbejde på en fabrik. Her blev han aktiv i fagbevægelsen, hvorfra han arbejdede sig op til præsidentposten.

For mange brasilianere betød valget af Lula til præsident et håb om et mere retfærdigt Brasilien, med forbedringer i forhold de fattiges livsvilkår, især adgang til mad, sundhed og uddannelse. På mange områder har Lula og hans regering da også formået at skabe ændringer. Eksempelvis kom *bolsa família* (familiepakken), der giver økonomisk tilskud til børnefamilier og dermed forsøger at bekæmpe dårligt stillede børnefamiliers fattigdom. I 2008 modtog 1,4 millioner familier *bolsa família*. Desuden har Lula iværksat "Fomo zero" (Ingen sult), der har til hensigt at bekæmpe sult blandt den brasilianske befolkning. På uddannelsesområdet er der oprettet særlige kvoter på de offentlige universiteter, hvilket betyder, at der ved hvert optag er sikret et vist antal pladser til ansøgere fra de fattigere dele af befolkningen. For mange brasilianere har Lula dog ikke levet helt op til deres forventninger, og især har en skandale om korrupsion i 2007-2008 svækket manges tillid til Lula. Brasilien er et stort land, hvor det ofte er den rigeste, der har ret, og selv om Lula ikke har levet helt op til sine valgløfter, er mange af hans tiltag et skridt i den rigtige retning.

Opdatering juli 2020: siden Lula har der været tre præsidenter: økonomen og politiker Dilma Vana. Hun var den første kvindelige præsident i Brasilien og regerede fra 1. januar 2011 - 31. august 2016. Derefter fulgte Michel Miguel Elias Temer Lulia - en brasiliansk advokat, poet og politiker, fra august 2016 til 31. december 2018, Han tiltrådte som fungerende præsident efter Dilma Rousseff blev suspenderet af senatet i maj 2016.

Siden 1. januar 2019 har Jair Bolsonaro var præsident

Sprog

Det brasilianske sprog er portugisisk, men blandet med både indianske og afrikanske ord. Det har en blødere klang end det sprog, der tales i Portugal, og brasilianerne foretrækker at kalde det brasiliansk frem for portugisisk. Med undtagelse af de få og små indianske grupper, der stadig lever uden eller med meget lidt kontakt til omverdenen, tales det af hele befolkningen, men med store dialektforskelle fra den ene delstat til den anden.

Religion

Brasiliens officielle religion er katolicisme, som portugiserne bragte med sig til landet. De grupper, der stadig lever som indianere, har deres egen religion, og nogle af de nyligt indvandrede grupper har deres, f.eks. er japanerne buddhister. Protestantismen er i vækst, og den har især mange tilhængere blandt den fattige befolkning. Men disse religiøse grupper udgør kun en lille del af befolkningen.

Når man i de officielle statistikker hævder, at omkring 74 procent af befolkningen er katolikker (ca. 15 procent protestanter), er det rigtigt, forstået således, at flertallet officielt erklærer sig som tilhørende den katolske kirke. Men ser man på den daglige praksis er sandheden en anden. Det, der samlet kaldes de afro-brasilianske religiøse kulturer, har en stor tilhængerskare, især blandt befolkningen i storbyerne. "Macumba", "candomblé" og "umbanda" er nogle af de betegnelser, disse religioner går under, og især spiritistisk påvirkede Umbanda finder flere og flere tilhængere.

Kultur

Også kulturelt set har Brasilien en uhyre blandet historie. Man hører undertiden landet omtalt som et "eksperiment" eller et "laboratorium" for sammenblandingen af vidt forskellige folk og kulturer.

På det kulturelle område er "eksperimentet" faldet langt heldigere ud end på det sociale. De historiske, politiske og økonomiske forhold har bevirket, at man i dag har et land med store uligheder og voldsomme sociale problemer, men den kulturelle sammenblanding, som er blevet resultatet af landets særlige historiske udvikling, har vist sig at være særdeles livskraftig. Det er blandingskulturen, der har givet Brasilien de folkelige fænomener, landet er blevet berømt for. Det er i folkekulturen, man finder den styrke og evne til at overleve på trods af håbløse vilkår, som gør, at der er en kerne af sandhed i forestillingen om brasilianerne som et muntert, sorgløst, sambadansende og karnevalselskende folk. Samtidig er disse store fester, hvor høj og lav ligestilles, vigtige for landets store fattige befolkning for bedre at leve i en hverdag med store sociale forskelle.

Indianere

Info

FUNAI (Fundação Nacional do Índio = det nationale forbund for indianere) er en paraplyorganisation for alle indianske grupper i Brasilien. FUNAI blev oprettet i 1988 og arbejder under den brasilianske regering. FUNAIs har mange opgaver, nogle af dem er blandt andet at sikre indianerne en grundlæggende uddannelse samt beskytte de indianske gruppers rettigheder, særligt i forhold til jordrettigheder. Dette er vigtigt, idet FUNAI anslår at der kun er ca. 460.000 indianere tilbage, hvilket svarer til ca. 0,25 % af Brasiliens befolkning.

Traditionelt møder man de brasilianske indianere fra Amazonas, men de indianske grupper findes også mange andre steder i Brasilien. I de store stater i det indre af Brasilien lever der eksempelvis også mange indianske grupper. Selv om indianernes samles under FUNAI, betyder det ikke, de er en ensartet masse. De enkelte gruppers slægtskab, sprog, leveformer, religion med mere, kan være vidt forskellige. Derfor er det vigtigt at holde sig for øje, at genstandene i denne samling kun viser et lille udsnit af den diversitet, der findes blandt de brasilianske indianere.

De indianske ting i samlingen er indsamlede netop via FUNAI. Tilsammen udgør de en samling ud fra hvilken, man kan diskutere det samlede billede af indianerne i Brasilien, der formidles gennem massemedierne, men også det forhold, at "indianere" ikke er en ensartet gruppe. Der er mange forskellige grupper med forskellige navne, forskellige sprog, og forskellige karakteristika i deres ting. En del af det, indianerne sælger gennem FUNAI og derved præsenterer sig selv med, svarer til det stereotype billede af dem – f.eks. fjer, bue og pil - andet gør i mindre grad.

De brasilianske indianere dukker ofte op herhjemme i forbindelse med rydning af regnskoven, hvor de bliver fordrevet fra deres områder, fordi regnskoven fældes.

Fordrivelsen af indianerne sker dog ikke kun i Amazonas. I de senere år har der været flere eksempler på, at indianere er blevet fordrevet eller jaget i staten Mato Grosso, fordi deres jord har vist sig at være ekstra frugtbar eller indeholde værdifulde mineraler.

Den teknologiske udvikling i Brasilien er de sidste mange år fløjet af sted. Selv om de stadig er områder i det enorme land, hvor forskellige tekniske fornødenheder endnu ikke er normale, svinder disse områder støt ind. Især i Amazonas har skovhugst, med salg i den vestlige verden for øje, ædt sig ind på skoven og indianernes jord. Samtidig med svindet i indianernes jord, hvorved mange mister deres livsgrundlag, kommer mange indianere til at stå i en dårlig position i forhold til at opretholde muligheden for at ernære deres familie. Desuden bliver mange indianere set ned på af andre brasilianere og mange mangler selvrespekt. Dertil skal det dog tilføjes, at der er mange indianere, der på regeringsniveau kæmper for at forbedre indianernes rettigheder.

Temaer

Jordrettigheder

Som tidligere nævnt spiller rettigheden til jord en vigtig rolle for indianerne i Brasilien. Både fordi deres forfædre boede i de pågældende områder og fordi mange udenforstående er interesserede i at komme til at eje indianernes jord. Der er mange andre grupper i det brasilianske samfund, der er dybt afhængige af adgangen til jord og muligheden for at

dyrke forskellige afgrøder. Disse grupper dækker, ud over indianerne, alt fra de rigeste, der besidder enorme landområder, til de fattigste, der kæmper for rettigheden til at få adgang til bare et lille stykke jord. Derfor afspejler ejerforholdene i forhold til jord i Brasilien i høj grad samfundet. Tildelingen af jord til de indianske grupper afspejler en generel anerkendelse af indianernes rettigheder, en anerkendelse FUNAI også er et udtryk for. Der kan i denne forbindelse diskuteres, hvordan symbolske mærkesager spiller en central rolle for indianernes kamp for rettigheder.

Identitet

At være indianer i Brasilien i dag betyder, at man står med et ben i to lejre: den brasilianske og den indianske. Dette er et spørgsmål om identitet. Brasiliens indianere er i dag med i den gruppe, der af IWGIA betegnes som oprindelige folk. Ved at anerkende sig selv som oprindelige folk, opnår Brasiliens indianere en lang række rettigheder vedtaget i FN. På den anden side kan betegnelsen oprindelige folk svække indianerne, idet mange mennesker har en forventning om at oprindelige folk fortsat skal leve på traditionel vis. I den forbindelse kan der reflekteres over og diskuteres, hvad identitet er (hvad karakteriserer mig/danskere generelt?), er muligt at have flere identiteter (nordjyder/bornholmere). Endvidere kan begrebet oprindelige folk diskuteres, eks. hvornår er man et oprindeligt folk, hvorfor kan det være godt/skidt at betegne sig som et oprindeligt folk?

Musik

- Uakti

Film

- *Playing in the fields of the lord.*
- *The Mission.*

Links

- IWGIA: www.iwgia.org
- FN: www.un.org
FN's afdeling for arbejdet med indfødte folk (UN permanent forum on indigenous issues): www.un.org/esa/socdev/unpfii/
FN's deklaration om indfødte folks rettigheder:
www.un.org/esa/socdev/unpfii/en/declaration.html
- FUNAI (*OBS siden er kun på portugisisk*): www.funai.gov.br

Aktiviteter

- Hængekøje i klasseværelset (er det muligt selv at lave en?)
- Læs indianske myter (hvis der søges litteratur på biblioteket kan der eks. læses myter fra de indianske grupper yanomami, semiole og guaraní).
- Male sig med eks. leopardmønster som nogle af Amazonas' indianere gør det (Se: Dekoration af kroppen. Hvornår maler vi os og hvorfor gør man det?).

Hverdagsliv

Info

Brasilien er et land på størrelse med Europa og rummer derfor mange forskellige mennesker, livsvilkår og verdensopfattelser. Inden europæernes ankomst var landet befolket af mange forskellige indianske grupper, der levede under forhold, der varierede fra fiskeri ved kysten til nomadelignende tilværelser i regnskoven. Efter europæerne kom til Brasilien blev befolkningen for alvor en blanding af mange kulturer og fortsætter med at være det i dag. Kulturblandingen kan ses mange steder i det brasilianske samfund. Et eksempel fra dagligdagen er brasilianernes måde at tage bad på. Der er meget varmt mange steder i Brasilien og brasilianerne fortsætter indianernes tradition med ofte at bade for at køle sig ned. Men når brasilianerne bader, foregår det på europæisk vis, dvs. at de hver gang bruger sæbe. Så selv i en ganske almindelig hverdagsting bliver den kulturelle diversitet i Brasilien afspejlet. Andre eksempler på den sammensatte brasilianske kultur ses i capoeira og i karnevalet (en mere dybdegående introduktion til både capoeira og karneval findes i Brasilien B's afsnit om musik og musikinstrumenter). Capoeira er en kampdans, der har sine rødder i Afrika. Selve capoeiraen opstod i Brasilien og dyrkes i dag over hele landet. Karnevalet kom til Brasilien med europæerne og er indtil i dag forblevet en vigtig begivenhed for brasilianerne. Selv om karnevalet har rødder i Europa, er det i dag en fælles fest for alle brasilianere. Så selv om en del af baggrunden for capoeira, karneval og indianernes badeform stammer vidt forskellige steder fra, er de alle i dag integrerede dele af den brasilianske kultur og er med til at forme det billede, vi har af landet og dets befolkning.

Favelaer

Brasilien er som sagt et kæmpe land og dækker store klimatiske forskelle og dermed også store forskelle for udgangspunktet for indbyggernes livsgrundlag: fra syd, hvor der kan falde sne om vinteren, til de store vådområder i midten af landet, regnskoven og store, tørre områder i nordøst. Mange brasilianere søger mod storbyerne i håber om bedre muligheder for at forsørge deres familie. Ofte er deres muligheder dog lige så dårlige i storbyerne, som i de landsbyer, de kommer fra. Tilflytterne fra de fattigere egne af landet har ofte kun råd til at bosætte sig i et lille hus eller skur i et af de mange slumkvarterer, kaldet favelaer. Især i Rio de Janeiro, Brasília og São Paulo er der mange store favelaer og verdens største slumkvarterer findes i Brasilien: Samambaia, verdens største horisontale slum, ligger i udkanten af Brasília og Rocinha, verdens største vertikale, slum ligger i Rio de Janeiro.

Favelaerne er en slags by i byerne og hjemsted for meget forskellige mennesker. Eksempelvis har mange studerende ikke råd til at bosætte sig i de rigere dele af byer som Rio og bor derfor i favelaerne. Derfor ses der i nogle favelaer supermarkeder og lignende, og forskellen på andre bydele kan synes lille. Dette er dog ikke normen og ofte er favelaerne de hårde og barske steder i storbyerne. De senere år er der i verden udenfor Brasilien kommet et øget fokus på favelaerne og uligheden i det brasilianske samfund, som favelaerne er udtryk for. Dette er især sket gennem film, hvor bl.a. "Cidade de Deus" ("Guds by") er blevet populær herhjemme.

Narkotika

I favelaerne udspiller den stigende handel med narkotika sig. De det er fattige i favelaerne, der modtager stofferne, pakker den og forhandler dem videre. Øverst i hierarkiet sidder mennesker fra samfundets rigeste lag og tjener på handlen, i sikker afstand fra nogensinde at komme i kontakt med politiet. Forskellige grupper bekriger hinanden i favelaerne for at opretholde deres territorier for narkotikahandel, men også udefra forsøger politiet at bekæmpe narkotikahandelen. Hvis kampene i favelaerne bliver for voldsomme til det normale politi, bliver specialenheden BOPE sat ind. BOPE står for "Batalionen for specielle politimæssige operationer" (Batalhão de operações policiais especiais) og er verdens eneste politikorps af sin art, udelukkende trænet til kampe i slumkvarterer. Taberne i kampene internt mellem narkohandlere og mellem politi og narkohandlere er ofte andre indbyggere i favelaerne, der kommer til at stå mellem de forskellige interesser: på den ene side de lokalkendte og beskyttende narkohandlere og politiet på den anden. Mange unge drenge i favelaerne bliver tidligt involveret i den ulovlige handel, fordi deres muligheder for at tjene penge og opnå prestige på anden vis er nærmest ikkeeksisterende. Mange af disse drenge dør, før de er fyldt 20 år. Ofte kan almindelige politifolk været bestukket af narkohandlerne og vender det blinde øje til ulovlighederne. Problemet indeholder mange aspekter og er svært at løse.

Det brasilianske skolesystem

I Brasilien er der, ligesom i Danmark, både offentlige og private skoler, men forskellen mellem dem er himmelvid. Kun de bedre stillede i samfundet har råd til at sende deres børn i privatskole, mens samfundets fattige må sende deres børn i de offentlige skoler, hvor undervisningsstandarden er af lav kvalitet. Dette gælder både for folkeskole og gymnasium. På universitetsplan ligger de offentlige og de private på linje med hinanden i forhold til undervisningskvaliteten. Derfor ønsker alle at gå på de offentlige universiteter, hvor der ikke er egenbetaling. Fordi der ikke er plads til alle på de offentlige universiteter, er der en adgangsgivende prøve (*vestibular*). På den måde ender børn fra de økonomisk bedre stillede familier med at gå på de bedste skoler under hele deres uddannelse, mens børn fra eksempelvis favelaerne kun har ringe chancer for at få en uddannelse fra universiteterne. Selv om uddannelse i Brasilien på papiret er for alle, er det i praksis langt fra alle, der har muligheden.

Hilsner

Når brasilianerne hilser på hinanden, foregår det ved kys på kinden. Mænd og kvinder og kvinder imellem kysser man ud i luften på siden af kinderne to gange (én på hver kind). Selv mellem personer, man møder for første gang, er den gængse hilsen kindkys. Mænd giver hinanden hånd og klapper hinanden på skulderen, hvis det er mænd, de er tæt på. Når man hilser på hinanden, er det også almindeligt i samme sætning at spørge til, hvordan folk har det. Når man tager afsked, bruges igen kindkys og håndtryk.

Madvaner

Brasilianernes madvaner har store regionale forskelle, der ofte er knyttet til det klima eller den natur, der er fremherskende i de pågældende stater. Dog er der visse ingredienser, der går igen i det meste af Brasilien. Det drejer sig blandt andet om bønner og ris. Dette er et levn fra europæernes ankomst til Brasilien, hvor der var brug for langtidsholdbar mad, der også lod sig transportere forholdsvis nemt. Især i de indre egne af Brasilien spillede ris og bønner derfor en stor rolle og i staten Minas Gerais har det traditionelle køkken sine rødder i nybyggernes mad (se bl.a. opskriften på retten *feijoada*). Langs Brasiliens kyster

supplerer man i stor stil med fisk, i regnskoven findes et væld af forskellige frugter og i stater inde i landet, Mato Grosso og Mato Grosso do Sul, spiser man meget kød, der kommer fra staternes store kvægbrug. Brazilianerne spiser gerne varm mad til frokost, hvis de er hjemme til det. Aftensmaden kan i højere grad være opvarmet mad, brød eller lignende.

Hushjælpere

Groft sagt kan Brasilien opdeles i en underklasse, mellemklasse og overklasse, hvilket ikke skal forstås som klasser i socialistisk forstand. De største grupper er under- og mellemklassen. Selv om skellet mellem de to er flydende, er der alligevel visse træk, der karakteriserer dem. I Brasilien er det normalt at man, hvis man på nogen måde har råd til det, har en eller flere hjælpere ansat. Det er kun over- og mellemklassen, der har hjælpere, for hjælperne er folk fra underklassen, der ikke har uddannelse til at få andre jobs eller at de simpelthen ikke har mulighed for at få andre jobs. Hjælperne kan lave forskellige ting, men det mest normale er, at have en kvinde ansat til at lave mad, gøre rent, vaske tøj og nogle gange se efter de mindre børn. Mange af disse kvinder arbejder ofte for en familie gennem mange år og ender for manges vedkommende med at blive en del af familien. Nogle gange kan der også blive ansat folk til at hjælpe familiens ældre, der ofte bor hjemme hos familierne og ikke på plejehjem.

Bevægelsen for landløse bønder, en brasiliansk NGO

Brasilianske NGO'er kæmper for at forbedre forskellige brasilianske gruppers vilkår på mange områder. En af de organisationer, der også har opnået omtale i udlandet, er Trabalhadores rurais sem terra (Bevægelsen for landløse bønder, herefter TRST). TRST har arbejdet siden 1985 og deres hovedtese er, at alle har ret til at have mulighed for at dyrke deres egen jord og derved være i stand til at brødføde deres familie. Dette har langt fra alle bønder i Brasilien, og jordfordelingen er generelt meget skæv. De fattigste ejer ingen jord, mens enkeltpersoner ejer områder på størrelse med Fyn, især staterne inde i landet. TRST laver ikkevoldelige aktioner ved at bosætte sig på "ingen mands land", dvs. land ingen udnytter. Her sætter de store teltlejre op, hvor mange familier bor, børn undervises og man i det hele taget lever et normalt liv. Formålet med dette er at gøre opmærksom på, at meget jord i Brasilien står ubenyttet hen, mens nogle mangler jorden for at kunne brødføde deres familie. Desuden sætter det paradokset om jordfordelingen i Brasilien på spidsen. En jordfordeling, der stort set ikke har ændret sig meget siden slavetiden, hvor hvide godsejere besad enorme landområder. Deres efterkommere har i dag arvet jorden og jordfordelingen afspejler således fortsat de ulige forhold fra 1700- og 1800-tallet.

Temaer

Genkendelighed i det umiddelbart fremmede

Selv om Brasilien på mange måder er en fremmed verden, er der mange genkendelige aspekter i brasilianernes hverdagsliv og følelser og begreber, man kan relatere til, eks. familie, skole, glæde, sorg, leg, sygdom. Selv om en familie i henholdsvis Danmark og Brasilien er to forskellige ting, kan begrebet hjælpe som en tilgang til den brasilianske mentalitet. Ved at trække disse universelle begreber og følelser ud, kan eleverne se noget genkendeligt i det umiddelbart fremmede og derved lettere identificere sig med

jævnaldrende brasilianere, eksempelvis i forhold til skole og uddannelse, familie, fritidsinteresser og arbejde.

Ulighed/lighed og et godt liv

I de foregående afsnit er det blevet beskrevet, hvordan der er mange uligheder i det brasilianske samfund. Denne ulighed kan baseres på forskellige kriterier (eks. hudfarve og køn) og på forskellige områder (eks. i forhold til skolegang, lovgivning og sundhed). Dette kan lægge op til diskussion om lighed og ulighed og endvidere kan det diskuteres, hvad der skal til, for at have det godt og have et godt liv. Desuden kan det overvejes, hvilke faktorer i det brasilianske samfund, der opdeler befolkningen og på hvilke baggrunde dette sker.

Kultur og identitet

Som tidligere nævnt er Brasilien et land med en høj grad af kulturblanding. Alle landets indbyggere har i dag en brasiliansk identitet, men dens grundsten kommer fra forskellige kulturer. I den forbindelse kan der snakkes om, hvordan kultur kan ændre sig og blande sig og videre, hvad en kultur egentlig er. Dette kan lede over i en videre refleksion over, hvordan en kultur kan bruges til at skabe en identitet. Hvordan gør den det i Brasilien, hvordan i Danmark? Og føler man selv, man passer på alle de kendetegn, der tilskrives ens eget land?

Musik

- Kendte musikere: João Gilberto & Stan Getz, Gilberto Gil, Chico Buarque da Holanda, Tom Jobim, Caetano Veloso, Paulinho da Viola, Cássia Eller, Ivete Sangalo, Daniela Mercury, Marissa Monte.
- Kendte grupper: Skank, Tribalistas
- Særlige brasilianske musiktyper: axé, samba (både rio/karneval og klassisk), capoeira, forró, maracatú, bossa nova.

Film

- *Cidade de Deus.*
- *Tropa de elite.*
- *Central do Brasil.*
- *Playing in the fields of the Lord.*
- *Carandiru.*
- *The Mission.*

Links:

- Den brasilianske regering: www.brasil.gov.br.
- Det danske udenrigsministerium, har et afsnit med landefakta om Brasilien: www.um.dk.
- Trabalhadores rurais sem terra:
 - www.mst.org.br (portugisisk).
 - www.mstbrazil.org (engelsk).

Aktiviteter

- En fra klassen får bundet et af båndene fra Salvador om armen.

- Læs oversatte romaner (eks. Alkymisten), indianske myter, bøger om børn i favelaen etc.
- Lav brasiliansk mad fra bogen "Samba på bordet".
- Prøv at hilse på hinanden på brasiliansk vis med kindkys.
- Lav et associationsark: Hvad kommer I til at tænke på, når man siger Brasilien/Danmark – hvorfor? (Et lands kendetegn, mulighed for selvrefleksion).
- Brug billedmaterialet i samlingen til at lave en udstilling om hverdagen i Brasilien.

Afro-brasilianske religioner

Info

Brasilien er et land fuld af guder. Man hører ofte folk sige, at Gud er brasilianer.

Spørgsmålet er bare: hvilken gud? - for brasilianerne har mere end én. Når man siger, at Gud er brasilianer, tænker man på den gud, vi kender fra den kristne religion, Vorherre i himlen, som katolikker såvel som protestanter regner for det højeste væsen. Og Brasilien er et katolsk land. Men der er alligevel mange andre guder. Der findes mange slags afro-brasilianske religioner, hver med sine specielle kendetegn. I denne samling er hovedsagligt inddraget ting fra candomblé (dét, der ofte kaldes den reneste afro-brasilianske religion) og umbanda, der blander candomblé, katolicisme, spiritisme og indiansk religion.

Candomblé har underopdelinger med egne navne, nationer, kalder brasilianerne disse grupper, hvor nogle af de mest kendte er Xangô, Ketû og Nagô. Kulthusene for de afro-brasilianske religioner hedder terreiros og det ældst kendte ligger i Salvador. Det hedder Casa Branca, som betyder Det hvide hus.

I Brasilien er hverdagsting også del af religionen. Eksempelvis kan mad og tøj være indikatorer for, hvilket kulthus, man tilhører og desuden hvilken orixá, man er indviet til. Derved bliver mange aspekter i hverdagslivet også en måde at aflæse personers religiøse tilhørsforhold på.

Orixæer og helgener

Portugiserne hentede slaver fra bestemte områder i Afrika, og de folkeslag, der levede i disse områder, dannede grundlag for udviklingen af de afro-brasilianske religioner. Hovedgrupperne af slaverne i Brasilien kom fra de områder, der i dag er Nigeria, Benin og Angola. Dengang bestod områderne af kongeriger med rige religioner, gudegrupper og mytologier.

Alle orixæerne er forbundet gennem familiære bånd, eksempelvis forældre-børn eller via ægteskab. På den måde bliver gudegruppen en overordnet familie med relationer, de troende kan relatere til deres egen familie. Dette er bare et af mange eksempler på, at orixæerne har menneskelige sider, så de troende kan vænne sig til dem i alle aspekter af livet, fra hverdagsanliggender til livets store spørgsmål. Selv om orixæerne er guder, forstås de ikke som fjerne guder, men tvært imod som nærværende enheder. Når orixæerne under ritualer besætter nogle af deltagernes kroppe, er guderne fysisk til stede på jorden og bliver noget håndgribeligt, menneskene kan forholde sig til. Desuden er der en gensidig afhængighed mellem orixæer og mennesker. Menneskene er afhængige af gudernes velvilje, hjælp og vejledning, omvendt er guderne afhængige af menneskenes ofre og at de indviede stiller deres krop til rådighed som gudernes medie på jorden.

De afrikanske slaver bar deres religion med sig over Atlanten, hvor de afrikanske guder, orixæerne, først blandede sig med de katolske helgener og senere også med indianske ånder. I denne blanding blev de forskellige orixæer tilpasset den nye verden og virkelighed. Orixæernes oprindelse fortaber sig til en mytisk fortid, hvor både jorden og de ældste orixæer blev til. Nogle af orixæerne er ud over guder også afdøde forfædre, der, dengang de levede, udførte beundringsværdige gerninger.

En anden grund er, at der opstod det, der hedder synkretisme. Synkretisme betyder en sammenblanding af flere religioner, med kristendommen som en slags "fernis" over andre tidligere religioner. I dette tilfælde vil det sige, at der skete en sammensmeltning mellem de helgener, man tilbad i den katolske kirke, og de guder, som slaverne kendte fra Afrika.

I Vestafrika, især i Nigeria og Benin, dyrkede man (og gør nogle steder stadig) orixaer. Mens der i den kristne religion kun er én gud, er der i denne afrikanske religion mange guder. Der er den øverste gud, som kaldes Olorun, men han spiller ikke nogen stor rolle i det daglige. De mange orixaer er langt vigtigere. Man forstår lidt af den vestafrikanske gudeverden, hvis man tænker på Nordens gamle guder: Odin, Thor, Freja, Loke osv. De har hver deres egenskaber, og der går mange historier om dem. Man hører om deres bedrifter og om deres stærke og svage sider. Sådan er det også med orixaerne. Der er en masse gode historier - eller myter - om, hvad de foretog sig, dengang nogle af dem levede på jorden, og hvad de foretager sig i den anden verden, hvor de nu holder til. Hver af guderne har sine egenskaber, sine foretrukne steder på jorden, sine farver, sin dans og rytme, og sine "livretter". dvs. dyr og andet, de foretrækker til ofringer (Se en liste på bilaget bagerst i vejledningen).

I den vestafrikanske religion er der flere hundrede orixa'er. I dag dyrker man i Brasilien kun nogle enkelte af dem.

Der er både mandlige og kvindelige guder, og enkelte er både-og. Guderne står for det, man undertiden kalder arketyper, ligesom de nordiske guder gør det. Oxala svarer nærmest til Odin, Iemanjá er en Freja-skikkelse, Xango har meget til fælles med Thor, og Exu minder en hel del om Loke.

Disse orixa'er, som slaverne havde med sig fra Afrika, (men som de ikke fik lov at tilbede åbenlyst), fik de i det katolske Brasilien til at passe med de katolske helgener, som de til gengæld var tvunget til at tro på. Med dette synkretistiske system kunne slaverne tilbede deres egne guder, mens de lod som om de bad til en af helgenerne. Men de lod nu ikke bare "som om". Det blev efterhånden således, at helgenen og orixa'en blev til én og samme. I dag taler man om "santo'er". Det betyder helgener på brasiliansk, men det betyder også orixa'er.

Sammensmeltningen skete imidlertid mest på det tankemæssige plan. Hvad de religiøse handlinger angår, holdt man ritualerne adskilt.

Før der var mange frigivne slaver, blev orixa'erne kun dyrket i det skjulte. Men fra begyndelsen af forrige århundrede blev der oprettet nogle candomblé-huse i Bahias hovedstad Salvador. Candomblé betyder et sted, hvor der danses for guderne, og det var de frigivne slaver, der havde været tilbage i Afrika, der grundlagde de første huse. Siden er candomblé vokset med rivende hast. I dag er der over tusinde candomblé-huse i Salvador, og de fleste af beboerne i denne by har på et eller andet tidspunkt i deres liv besøgt et sådant hus, selvom de iøvrigt er katolikker.

Man kommer for at overvære dansen, hvor guderne kaldes til af de hellige trommers rytme, og man kommer for at få gode råd om, hvordan man skal løse sine problemer. Den øverste person for et candomblé-hus er ofte en kvinde, men det kan også være en mand.

Hun eller han ved, hvordan man taler med guderne ved at bruge de små muslingeskaller, som man spår med. Ved hjælp af dem finder man ud af, hvad der kan gøres for at få løst et problem. Man kan f.eks. bringe et offer til en bestemt gud, og ofret kan bestå i at slagte en høne - man siger, at man "giver mad" til guden - eller det kan blot være at tænde et lys for guden.

Nogle mennesker er indviede til at modtage guderne. Når der holdes fest og trommes for guderne, falder de indviede i trance, og man siger, at de modtager den gud, de er indviet til. De bliver så klædt i gudens dragt og danser den bestemte dans, der hører til deres gud. Hver orixá sin særlige dragt, dans og yndlingsmad, ligesom mennesker.

Umbanda

I begyndelsen af dette århundrede opstod der en ny religion, som ligner candomblé, men som adskiller sig mere fra den oprindelige afrikanske religion. I umbanda. - som den nye religion hedder - ofrer man ikke høns og geder til guderne, som man gør det i candomblé, og man har indføjet nye elementer i denne religion. Man dyrker stadig orixa'erne, men i umbanda har man også de indianske ånder, der kaldes caboclos. Man har desuden pretos velhos, de gamle slaver, kvægdriverånderne og flere andre.

Umbanda er en slags spiritisme, og det er en meget populær religion især i de store byer i syd: Rio de Janeiro og São Paulo. Man mener, der er omkring 30.000 umbanda-huse i São Paulo. Det siger lidt om, hvor udbredt denne religion er. Mange tilhængere af umbanda kalder sig stadig katolikker, men der er også nogle, der kalder sig spiritister eller umbandister, og der er folk, der forsøger at gøre umbanda til Brasiliens nye nationalreligion. Mens candomblé hidtil mest har været de sortes religion, er der mange hvide, der deltager i umbanda.

Guden Exu og hans kvindelige modpart Pomba Gira er blevet meget populære i umbanda. Både i candomblé og umbanda laver man magi, dvs. man får ting til at ske ved at tale med guderne og ofre til dem. Exu og Pomba Gira er det vigtige at være gode venner med, hvis der skal laves magi. De fleste vil hævde, at de kun laver hvid magi og ikke sort, dvs. magi, der skal gøre nogen fortræd. Men nogle gør det alligevel. Og alle ved, hvordan man afværger andres magi mod én selv. Det er tit det, folk kommer til et candomblé-hus eller umbanda-hus for at få gjort. Tilsammen kaldes candomblé og umbanda undertiden macumba, et ord man forbinder med udøvelsen af magi, og som har en nedsættende klang for folk, der ikke selv deltager i kulterne.

Måske har man fået indtryk af, at disse afro-brasilianske religioner minder om voodoo. Det er ikke helt forkert. Voodoo er en religion, man har på Haiti, og den er kommet dertil med slaver fra de samme områder i Afrika, som candomblé er kommet fra.

Voodoo forbinder mange i vores kultur med noget primitivt og tilbagestående, og det samme indtryk kan man måske få, når man hører om candomblé og umbanda's dyrkelse af orixa'erne og de mange andre ånder, når man hører om dyrefringer og folk, der falder i trance. Disse religioner stammer imidlertid fra en gammel kultur med en højt udviklet filosofi og nogle forfinede forestillinger om kosmologi, dvs. om hvordan verden er skabt og om menneskets plads i den. I modsætning til den kristne religion, som jo bygger på det,

der er nedskrevet i Bibelen, er der ikke meget af denne gamle religion, der er skrevet ned. Det er blevet overleveret fra mund til mund i mange generationer. På den måde er disse religioner også en slags "hukommelse", en viden om historien og om hvor man kommer fra. Forfædrene er tæt på og tiden opfattes som cyklisk, hvor alt er en gentagelse af noget, der allerede er sket før. I den gamle religion havde man stor respekt for naturen, og den har man bevaret også i umbanda. Man mener naturen er fyldt med kraft, og at man skal passe på den. Det er blandt andet dét, mange deltagere i umbanda føler sig tiltrukket af.

Det er måske også lettere at forstå, hvordan så mange mennesker i et moderne land som Brasilien kan deltage i disse religioner, når man tænker på, at Brasilien er et land, hvor alting er gået meget stærkt. På få hundrede år har landet udviklet sig fra et tyndt befolket område, hvor de fleste boede på landet, til en moderne nation, hvor en stor del af befolkningen bor i byer med mange flere indbyggere end der er i hele Danmark. Ånde- og gudeverdenen er en slags system til at finde sin plads i en verden, der kan virke temmelig uoverskuelig. Mange er analfabeter, eller har kun gået meget lidt i skole, og har f.eks. ikke lært meget om deres historie. At dyrke de afrikanske guder er en måde at fortælle sin historie på. At deltage i candomblé eller umbanda kan også være en måde at løse sine problemer på, i et land, hvor der ikke er nær så mange muligheder for at få hjælp, f.eks. lægehjælp eller økonomisk bistand, som der er i Danmark.

Temaer

Religion

Fordi de afro-brasilianske religioner er så anderledes end de religioner, vi normalt har kontakt med i Danmark, kan dette emne lede op til en snak omkring, hvad religion er, og hvad den gør. Religionen er blandt andet en faktor, mange mennesker bygger en identitet ud fra, fordi religioner er med til at forme grundlæggende holdninger til, hvordan verden ser ud. I tilfældet med de afro-brasilianske religioner er de et udtryk for kulturblandingen i Brasilien. De afro-brasilianske religioner er, uanset hvorfra i samfundet deres tilhængere i dag kommer, tæt knyttet sammen med slavetiden og forestillingen og drømmen om Afrika og forfædrene. Gennem læsning af myter fra både candomblé og umbanda er det muligt at se eksempler på, hvordan religionerne specifikt forholder sig til aspekter af livet og videre kan temaet trækkes op til en diskussion af religion generelt – hvorfor er folk religiøse og hvad er religion egentlig?

Synkretisme

I emnet om de afro-brasilianske religioner er der lagt meget vægt på synkretisme. Synkretisme er dog ikke noget fremmed, den danske jul indeholder også elementer af synkretisme. Eksempelvis er traditionen med træet i stuen oprindeligt ikke en kristen tradition, og troen på nisser har sine rødder i troen på alfer og vætter. Ved at se på nogle danske traditioner kan man opdage, hvordan der også i Danmark findes eksempler på synkretisme.

Særlig synligt i de afro-brasilianske religioner er deres evne til tilpasning og inddragelse af nye elementer uden at miste sin autencitet. På den måde bliver moderne plastiktingeltangel, som vi måske ville rynke på næsen af, lige så vigtigt, som "rigtige" afrikanske træk i religionerne.

Æstetik

Den genstandsgruppe, der har at gøre med afro-brasiliansk religion, udgør en stor del af samlingen som helhed. Disse ting, med deres farvestrålende "kitsch"-præg, er formodentlig dem, der først vil tiltrække sig opmærksomheden. Netop disse ting er i høj grad folks egne og ikke en del af det udadvendte billede. Selv om (heller ikke disse) for flertallets vedkommende, har været brugt (det ville være yderst vanskeligt at købe figurer, som har været del af den religiøse praksis og derved fået status som hellige), så er de alle genstande, som dyrkerne af disse religioner selv anskaffer sig; ting, der benyttes ved ofringer til guderne og i magiske arbejder. Figurerne har et vist "tegneseriepræg", som sikkert vil appellere til nogle. De vil måske også blive opfattet som grimme, måske ligefrem frastødende. Det må kunne give anledning til at tale om kulturelle forskelle i æstetiske værdier. Hvad synes vi er smukt? Hvad synes andre - brasilianerne - er smukt?

Symboler

Selv om tilhængerne af afro-brasilianske religioner i dag kommer fra alle lag i det brasilianske samfund, afspejler mange ting i religionerne, at de oprindeligt var de fattige og undertrykte religion. Eksempelvis har deltagerne i ceremonier altid hvidt kniplingstøj på, mændene i hvide busker og t-shirts, mens kvinderne er i store, omfangsrige kjoler og kniplingsstof viklet kunstnerisk omkring hovedet som en slags turban. Dette træk har været en del af religionerne siden deres begyndelse og afspejler candomblistaernes ønske om at efterligne landets hvide elite, hvis klædedragt blandt andet bestod af hvide kniplinger. Efterhånden er dette træk blevet et karakteristikon for især candomblé. På den måde kan symboler ændre sig over tid og forskellige grupper kan være med til at påvirke holdningen til symbolerne. Eksempelvis var det hvide kniplingstøj i begyndelsen et oprør mod de rige, hvide overklasse, mens det i dag er en integreret del af ritualerne i candomblé og nærmere et symbol på noget autentisk.

På den måde bliver samme symbol, eks. kniplingstøjet og ofringerne, brugt forskelligt af forskellige grupper. Nogle symboler ændrer endda betydning for den samme gruppe over tid. Der kan her tages udgangspunkt i et enkelt eller flere symboler i de afro-brasilianske religioner og undersøge og diskutere deres anvendelse og ændring over tid.

De afro-brasilianske religioner har gennemgået og gennemgår stadig en udviklingsproces, for selv om flere og flere velstillede dyrker dem, er de stadig hovedsagligt religioner for de fattigere i samfundet. Eksempelvis bruges betegnelsen "macumba" ofte nedsættende om både candomblé og umbanda og mange anser dem for tæt knyttet til sort magi, lidt i retningen af voodoo.

Musik

- Trio Mocotò: "Os orixás".
- Candomblémusik og -sange.
- Gilberto Gil.

Billeder og litteratur

- Pierre Verger. Pierre Verger rejste til det afrikanske land Benin og opdagede mange fællestræk mellem religionen i Benin og candomblé i Brasilien. Under sine rejser tog han mange billeder, der dokumenterer religionerne, deres forskelle og ligheder. Desuden tegner de et fint tidsbillede af de to lande. Bøger med Vergers billeder kan lånes på biblioteket og findes på nettet. I Salvador findes et museum for Vergers billeder.

- I Inger Sjørsløvs bog "Storbyånder" findes der flere oversatte myter, hovedsagligt fra umbanda, og er en af de eneste af sin art på dansk.

Links:

- Side med oversigt over antallet af terreiros (kulthuse) for de forskellige retninger indenfor de afro-brasilianske religioner og giver et indtryk af den øgede tilslutning til religionerne. Siden er på portugisisk: terreirosbrasil.sites.uol.com.br.

Aktiviteter

- Sammenlign (oprindelses-) myter: hvilke forskelle og ligheder. Hvorfor kunne det være?
- Ark med optegnelser over orixáerne: Find din egen orixá, lav evt. på klasse et ritual for en af orixáerne. Ens orixá har ritual samme dag, som man selv blev født (dvs. hvis man blev født en mandag er man barn af Oxalá).
- Tænd på klassen et af lysene for en orixa.
- Lav en lille udstilling: Udvælg 5 genstande og 5 fotostater, og skriv din egne formidlingstekster på baggrund af genstandsteksterne og billedteksterne i samlingen.

Os orixas – liste over guderne

Orixa	Kendetegn	Hilsen (saudação)	Ugedag	Mad	Farver	Orixa for...	Kendetegn "os filhos"	Tilsvarende katolsk helgen (synkretisme)
<i>Exú</i>	Trickster, rejser mellem gudernes og menneskenes verden. Ritualets vogter.	Laroiê!	Mandag	Bønner, popkorn, honning, dendê, gin, cachaca. Maniokmel, brændevin, palmeolie.	Sort og rød Halskæde: mørkeblå	Budbringer, vogter gadedøren, "dono dos crucados"	Tvetydige, relativistske, pragmatiske, uforudsigelige, dristige-vovede, overskrider gerne tabuer, gode til forretninger, god indfølelse	Skt. Gabriel, sjælene, djæveln
<i>Oxalá/Obatalá</i>	Faderskikkelsen og skaberen	Exê ê babá!	Fredag	Ris, hvide majs, honning	Hvid	Skabelsen, skabte mennesket og den materielle kultur	Rolige, respektindgydende, reserverede	Jesus Kristus
<i>Iemanjá</i>		Odôia / Odô-fê-iabá!	Lørdag		Lyseblå og vandklar	Saltvand – havene, moderfigur	Holder af luksus, sans for venskab og samarbejde, familien betyder meget	Jomfru Maria
<i>Obaluaê (Obaluaiê), Omulú</i>		Atotô	Mandag	Popkorn, mad med meget dendê	Sort og hvid/gul (af og til rød)	Sygdom, mysteriet mellem liv og død	Ironiske, dybtfølede, skrøbelige,	Skt. Lazarus, Skt. Sebastian
<i>Xangó</i>	I myterne en konge, der blev gud.	Kauô kabiecile!	Onsdag	Ris, bønner, farofa. Haner, sorte bønner, får, caruru, ris.	Rød og hvid	Torden og lyn, retfærdighed, retsvæsen, administration.	Evne til at se sag fra to sider, energiske, sociale.	Skt. Jeronimus (Hieronimus), Skt. Johannes, Skt. Peter, Skt. Antonius

<i>Oxossi</i>	Den orixa, der er nærmest cabocloerne.	Okê/okê arô!	Torsdag	Hvide majs, kokos, ris, bønner, dendê. Gedebuk, svinekød, haner, sorte bønner, yams.	Turkis, gul, lysegrøn Halskæde ketô: turkis Halskæde angola: mælkegrøn	Jægerne beskytter, familieoverhovederne, junglens og skovens dyr, fysisk energi, individualitet, uafhængighed, frihed.	Lever i balance i ensomheden, hænger ikke ved det faste og stabile, holder af stilhed, koncentrerede, opmærksomme, uafhængige, individuelle.	Skt. Sebastian, Skt. Jørgen (Georg), Gabriel, Mikkel, Antonius, Sabastian, Corpus Cristi
<i>Iansã, Oyá (Pombagira)</i>	Eneste orixa, der kommer på kirkegårde (har egum'er og sjælene i sine skørter), Oxala's vigtigste hustru	Epahei!	Onsdag Lørdag (?!)	Ris, bønner, dendê, aracajé	Mørkebrun/rødbrun, rød, af og til hvid Halskæde: mørkebrun, rød og gylden	Vinde, uvejr, storm, herskerinde over lynene	Dramatiske, højt energiniveau, forføriske, altid i bevægelse	Skt. Barbara
<i>Nanã Burucu</i>	Den ældste orixa	Salubá!	Lørdag	Ris, bønner, honning, olie	Hvid, mørkeblå Halskæde: lyseblå med blå og rød (evt. hvid med blå striber)	Mudder fra flodens bund – der skabte mennesket (hendes år var 2006 – mudderskred i Brasilien)	Vedholdende, sikre, værdighed, venlighed, langsommelighed	Skt. Anna (Marias mor)
<i>Oxum</i>	2. hustru til Xangó	Ai Ei ë ö / Orë yeyë ó!	Lørdag	Hvide majs, honning, æg	Gul, gylden, rosa, lyseblå Halskæde: gylden	Ferskvand, guld, frugtbarhed, kærlighed, ”jogo de buzios”	Forfængelige, stædige, graciøse, forføriske ambitiøse	
<i>Ogum</i>	Heltskikkelse	Ogunhê!	Tirsdag	Feijoada, aracajá. Ristet yams, bønner, øl, haner, gedebukke.	Kongebå, grøn Halskæde: blå eller grøn med hvide striber	Jern (metaller), krig, teknologi, udvikling, ekspansion. Kraften der transformerer naturen. Smedehåndværket	Impulsive, kamplystne, rejslystne, glade for forandringer, ærekære, oprigtige grænsende til taktløse,	Skt. Antonius, Skt. Jørgen, Skt. Georg

							nysgerrige	
<i>Oxumaré</i>	Regnbueslangen	Arô boboi!		Geder, bønner med majs, palmevin, aracajé.	Gul og grøn	Skæbnen, overnaturlig magt,	Konstant i bevægelse og omskiftelige	Skt. Bartolomæus

